

Střípky z historie: Baptisté v protektorátu 1939 - 1945

Násilí a teror byly normální součástí denního života.

Střípky z historie

Baptisté v protektorátu 1939 - 1945

Protektorát

Po obsazení Rakouska se Hitler začal soustřeďovat na svou další oběť - Československo. Neustále a vytrvale si stěžoval na situaci lidí německého původu v Sudetech, na části západního území Československa, které sousedilo s Rakouskem, Německem a Polskem, kde byli většinovým obyvatelstvem Němci.

Viděl v tom příležitost získat velmi strategické území, které mu umožní vyvinout tlak na Československo a jeho spojence a odvěkého nepřítele Německa Francii, a umožní mu otevřít bránu do Polska.

Britský ministerský předseda Neville Chamberlain se angažoval v častých jednáních s Hitlerem, zvláště kvůli hrozbě války, kterou představovalo trvale rostoucí zbrojení Německa navzdory mírové smlouvě.

Navíc Německo a Rusko spolu soupeřili v kořistnických postojích k Polsku, jehož část území měly obě země zájem okupovat.

V září Hitler donutil Chamberlaina k tomu, co bylo obecně odsouzeno jako politika ústupků, když mu Hitler dal ultimátum, aby Československo odevzdalo Německu a vyklidilo území Sudet. Zakrátko nato obsadilo Německo i zbytek Československa.

Nacisté obsadili a kontrolovali celou zemi. Čechy a Morava, které měly hlavní průmyslové zdroje, se dostaly pod přímou kontrolu Německa. Slovensko bylo zřízeno jako samostatný římskokatolický vazalský stát a mnoho Němců, bydlících po celém území, bylo registrováno jako občané Německa a bylo pod kontrolou Třetí říše.¹

Toto rozdělení způsobilo mnoho nemilosrdného utrpení a následné nepřátelství. Vzrůstala hořká desiluze, protože Českoslovenští vůdci nebyli vůbec pozváni k jednání o tomto politickém rozhodnutí. Navíc Británie, Francie a Sovětský svaz slíbili Čechům podporu, pokud by je Hitler vojensky napadl, ale své sliby nesplnili.

Baptisté

V roce 1919 vytvořili baptisté v Československu Bratrskou jednotu Chelčického², asociaci patnácti sborů, které se nalézaly v Čechách, na Moravě, na Slovensku a sdružovala také německé a maďarské sbory. Jednota byla podporována baptisty z Velké Británie a Ameriky.

Také založili baptistický teologický seminář v Praze a dvě periodika³.

Za nacistické okupace bylo baptistům zabráněno v udržování úzkých kontaktů jak mezi těmito národy, tak s mezinárodním baptistickým hnutím, kvůli přísným vnuceným omezením cestování a všech forem komunikace.

Teprve až po porážce Německa a po konci druhé světové války byly tyto vazby s mezinárodním baptistickým hnutím postupně obnovovány a začaly se šířit zprávy o jejich zkušenostech za války.

Dr. Edwin Bell z *Americké baptistické zahraniční misijní společnosti* (American Baptist Foreign Missionary Society, ABFMS) napsal J. H. Rushbrookemu v říjnu 1945, aby mu podal zprávu o situaci baptistů v Československu.

Dozvěděl se od Jana Novotného, bratra Dr. Josefa Novotného, vůdce českých baptistů v exilu v USA, že téměř všem baptistickým kazatelům se podařilo obnovit svou službu a jsou v současnosti na svých místech.

Významnou výjimkou byla smrt [kazatele Teofila Malého](#) v koncentračním táboře Osvětim, do kterého byl deportován za svůj otevřený odpor vůči nacistům⁴.

V jiném dopise, který Dr. Bell zaslal D. Albaughovi v New Yorku, upřesňuje, že kazatel Teofil Malý byl obviněn z poslechu zahraničního rozhlasového vysílání a také z veřejné kritiky nacistů.

Dr. Bell také informoval Rushbrookeho o návštěvě, kterou vykonal v Československu na žádost českého Červeného kříže v roce 1945, aby jednal s vedoucími sborů a lékaři o otázkách veřejného zdraví a péče o děti.

Podal mu zprávu, že zde byl velký nedostatek potravin, který vyvolal široce rozšířenou podvýživu a nemoci. Toto bylo umocněno kritickým nedostatkem lékařského personálu a materiálu.

Nebylo pochyb, že toto bylo výsledkem obvyklých praktik nacistů na okupovaných územích převádění hlavních zdrojů a prostředků pro vlastní potřebu a pro podrobení celé populace drastickým snížením potravinových dávek.

Kritický nedostatek potravin a oblečení, pohonných prostředků pro topení a dopravu, plus válkou způsobená obrovská destrukce železniční sítě, cest, domů a veřejných budov, spolu se zničeným zemědělstvím a zahradnictvím, učinily život mnohých lidí nesnesitelně tvrdým.

Rodinný život byl ve velkém rozsahu narušen bolestnými ztrátami členů rodin, bezdomovectvím a odloučením typickým pro uprchlíky.

Stovky tisíc čechoslováků bylo nacistickou policií vyhnáno ze svých domovů a deportováno povolávacími rozkazy na nucené práce, mezi nimi bylo i mnoho baptistů.

V srpnu 1945 napsala Lydia Kolátorová, sestra Jana Novotného, tajemníka Bratrské jednoty Chelčického v Československu, a sama oddaná pracovnice baptistického sirotčince v Podhořanech, dopis Rushbrookemu⁵, ve kterém zmiňuje, co se stalo jednoho dne v roce 1942, kdy přišlo do jejich rodinného domu gestapo a odvedlo jejich staršího syna k výslechu.

Bylo to v době atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha a každý den nacisté zatýkali velký počet Čechů a popravovali je. Obávala se, co z toho bude, ale po jeho zadržení na dlouhou dobu byl její syn propuštěn.

Takové násilí a teror byly normální součástí denního života.

Lydia Kolátorová poskytla úkryt uprchlíkům kdykoli to bylo možné, včetně Němců; a když byla německá armáda na ústupu, otevřela sirotčinec americkým, britským a kanadským válečným zajatcům. Pak byl převzat Rudou armádou.

V prosinci 1944 sirotčinec také utrpěl při americkém bombardování. Komentovala to tak, že toto vše jej proměnilo z ráje na poušť. Tento příběh událostí, které zasáhly sirotčinec, ilustruje zmatek a chaos, který mnoho lidí prožilo v okupované zemi a houževnatou víru, která zde držela baptistické sestry a bratry.

Jindřich Procházka, který se stal rektorem Českého teologického semináře v Praze v roce 1921 a také sloužil jako tajemník Bratrské jednoty Chelčického, následně řekl Rushbrookemu, že baptistická práce v Československu za okupace velmi utrpěla.

Mnoho modliteben bylo poškozeno a zničeno. Jedna modlitebna byla přeměněna na továrnu, jiná se stala vojenským barákem. Vojáci často vyplenili prostory, které obsadili, ukradli všechno cenné a dokonce uvnitř jedné modlitebny zřídili místo pro nácvik střelby na terče.

Po osvobození

V červnu 1945⁶ si Rushbrooke stěžoval, že jeho dopis, který poslal baptistům do Prahy, se vrátil s přípisem "Nedoručitelný". Mohl pouze poznamenat, že *"víme, že naši bratři měli za nacistů své mučedníky"*⁷.

Ewing vyprávěl příběh římského katolíka, který byl vyslán jako zvěd evangelikální církve v Československu. Byl tak uchvácen, že se tam znovu a znovu vracel, obrátil se a byl sám pronásledován. Nakonec unikl a *"nyní svědčí o Kristu v této zemi."*

Po první poválečné konferenci československých baptistů v Rokytnici u Vsetína na Moravě napsal 28. srpna 1945 Jan Novotný⁸, tajemník Bratrské jednoty Chelčického, dopis Dr. Rushbrookemu, ve kterém vyjádřil vděčnost Spojencům za obnovení politické a náboženské svobody *"po šesti letech velkého utrpení a ponížení, které v historii nebylo známo"*.

Také svědčil o velké síle, pramenící z historie v boji Mistra Jana Husa za pravdu. *"Nikdy jsme nepřestali věřit, že pravda zvítězí, i když byla na čas podrobena"*⁹. Mnohokrát byli ve velkém nebezpečí. Jejich města byla těžce poškozena. Jan Novotný vyznává: *"Z boží milosti a milosrdnosti jsme stále živi. Bůh byl naší záchranou a pomocí ve všech hrozných letech války."*

Jako svobodný národ zamýšlí zdvojnásobit své úsilí *“opravit to, co je v troskách”* (Iz. 58,12)

Jeho dopis obsahuje detaily o baptistickém sirotčinci v Podhořanech (nyní na Slovensku), řízeném sestrou Lydií Kolátorovou. Ačkoli byl těžce poškozen, byl vždy otevřen všem, kteří potřebovali úkryt.

Po válce byli nedočkaví obnovit svoji práci s dětmi, ale vyžadovalo to trpělivost, protože nebyl žádný textil – žádné ložní prádlo, žádné spodní prádlo, žádné oblečení, žádná obuv! To by bylo v zimě velmi těžké a nemohli by posílat děti do školy.

Jan Novotný znovu vyznává: *“Neděláme si starosti, protože víme: Bůh to zařídí. On to nejlépe ví!”* Jejich jiný sirotčinec, v Praze, byl také poškozen. Výbor BRE Committee mohl s pomocí BWA zaslat přímo české Bratrské jednotě Chelčického částečku 250 liber.

Když je Dr. Bell po válce navštívil, konstatoval, že léta okupace a persekucí měla žalostný dopad na život sborů. Nebylo zde šest let žádné teologické a kazatelské vzdělávání, což způsobilo nedostatek vzdělaných kazatelů: mezery způsobené věkem, nemocemi a následky války nemohly být vyplněny. Byla zde naléhavá potřeba obnovit vzdělávání.

Druhá oblast potřeb byla mezi dětmi a mladými lidmi, zvláště potřeba literatury a vedení v místních sborech.

Baptist Times informují ve vydání z 15. listopadu 1945 o přivítání při návratu Dr. Procházky, bývalého prezidenta pražského baptistického teologického semináře, který v průběhu války vyučoval na baptistickém teologickém semináři v *Regent's Park College*.

Byl ve Spojených státech od baptistického kongresu v Atlantě v roce 1939, kde při čtení jmen delegátů z listiny přítomných řekl: *“Reprezentuji zemi, která byla, není a která bude.”* To vyvolalo velkou odezvu mezi delegáty v Atlantě, ale zároveň kvůli tomu bylo nemožné, aby se v průběhu válečných let vrátil do nacisty okupované země.

Odcestoval zpět do Londýna, kde vyzýval ke znovuotevření českého teologického semináře v Praze. Informace z Československa byly stále neúplné, ale evidentně obsahovaly zprávy o poškození dvou modliteben a dvou sirotčinců. Jan Novotný si zaslouží velký respekt za vedení v průběhu válečných let.

Dr. Rushbrooke napsal 11. července 1946 článek *Baptisté na kontinentu* do *Baptist Times*. V něm informuje v odstavci *“Nadějně aspekty”* o návratu Dr. Procházky do Prahy *“z vynuceného exilu ve Státech”*. S americkou a britskou pomocí se na teologickém semináři v Praze otevřely některé krátké kurzy.

Mezi lety 1945 - 47 zde opravdu nastalo oživení aktivity, kterému pomohly návraty lidí z Ruska a Polska do Československa. V roce 1946 proběhly oslavy stého výročí českého baptistického průkopníka Jindřicha Novotného.

V roce 1948 však bohužel převzal Sovětský svaz kontrolu nad Československem a tvrdě omezil sborové aktivity¹⁰.

Poznámky:

¹ Viz Burleigh, *Third Reich*, str. 409

² Petr Chelčický byl vedoucí osobností české husitské reformace v 15. století a jeho myšlení ovlivnilo Moravské bratry, České bratry a baptisty v Čechách.

³ Petr Macek v chystaném *Slovníku evropského baptistického života a myšlení*.

⁴ Keith Jones, rektor Mezinárodního baptistického teologického semináře v Praze, konzultoval s Vlastimilem Pospíšilem, který mu potvrdil, že kazatel T. Malý byl jediným českým baptistickým kazatelem, který trpěl a zemřel rukou nacistů. Vlastimil Pospíšil objevil v baptistickém archivu konkrétní [detaily ze života kazatele Teofila Malého](#), které popsal v knize *Kazatelé Bratrské jednoty baptistů*.

⁵ Korespondence v *Rushbrooke papers*, Angus Library

⁶ Tato část je napsaná na základě dopisu Novotného Sushbrookemu a příspěvku Petra Macka v připravované publikaci *Slovník života a myšlení evropských baptistů*.

⁷ Baptist Times 28. června 1945, str. 9

⁸ *BRE Minutes*, 17. října 1945, poznámka, že Jan Novotný "je živ, ale v průběhu války trpěl"

⁹ Korespondence o Československu zaznamenaná výše byla obsažena v Rushbrooke Collection v Angus Library, Regent's Park College, Oxford, v BWA (Europe) Box I A.

¹⁰ Viz článek Petra Macka ve *Slovníku života a myšlení evropských baptistů*.

Zdroj:

Bernard Green *European Baptists And The Third Reich*, Baptist Historical Society, 2008, str. 77 – 80, 159 – 161

EUROPEAN BAPTISTS AND THE THIRD REICH

Bernard Green

Baptist Historical Society

Štěpán Křivánek

Můžete také navštívit naši facebookovou stránku [Baptisté - Síť víry](#) nebo facebookovou skupinu [Zpravodaj Baptisté - Síť víry](#)